

Isää etsimässä ja löytämässä

Ilana Aalto: Isyyden aika. Historia, sukupuoli ja valta 1990-luvun isyyskeskusteluissa. Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin tutkimuskeskus 2012. 374 s.

Ilana Aalto tutkii kulttuurihistorian väitöskirjassaan isyyskeskusteluja 1990-luvun Suomessa. Hänen tutkimuksensa edustaa Suomessakin vähitellen 1980-luvulta lähtien vahvistunutta sukupuolihistoriallista tutkimusotetta, jossa tutkimuksen keskiöön nostetaan miehet ja mieheys. Siinä hänen keskustelukumppaneinaan ovat muun muassa niin sanotun kriittisen miestutkimuksen edustajat, mutta Aalto tähdentää, että hän pyrkii ottamaan etäisyyttä maskuliinisuusanalyysien kehäpäätelmistä.

Sosiaali- ja terveysministeriössä toimi vuosina 1998–1999 isätoimikunta, joka laati komiteamietinnön (1999:1) ja kutsui isiiä määrittelemään isyyttä. Sosiaali- ja ter-

veysministeriö, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Svenska litteratursällskapet i Finland järjestivät ”Isää etsimässä” -kirjoituskilpailun. Kilpajoitukset muodostavat Aallon keskeisimmän lähdeaineiston, jonka rinnalla hän lukee aikakauden perhepoliittisia asiakirjoja, tutkimuksia, keskustelukirjoja ja kasvatusoppaita.

Isätoimikunta, kirjoituskilpailu ja mittava isäaiheinen kirjallisuus osoittavat, että isyys oli tuolloin merkittävä kysymys. Myös 2010-luvun näkökulmasta Aallon aihevalinta on tärkeä. 1990-luvun isyyskeskusteluissa lanseerattiin ja muotoiltiin käsityksiä, jotka vaikuttavat 2010-luvun suomalaisessa arjessa isyyttä ja äitiyttä, mieheyttä ja naiseutta määrittäen ja saattavat sitä kautta uusintaa lukkiutuneita käsityksiä sukupuolesta ja sukupuolieroista. Myös perhepoliittisina kysymyksinä vanhemmuus ja sen sukupuoli ovat ajankohtaisia teemoja.

Lähestymistavoiltaan Aallon työ edustaa diskurssianalyttistä tutkimusta ja sukupuolen performatiivisuutta painottavia näkemyksiä, sukupuolen ymmärtämistä toistotekona. Teoreettisia eväitä sukupuolen ja vanhemmuuden sukupuolittumisen käsittelyyn on haettu jälkistrukturalistisiin feministiteoreetikoihin lukeutuvan Judith Butlerin ajattelusta. Sex-gender-erottelu ei Aallon mukaan sovellu analyysin välineeksi, vaan se pitää ottaa analyysin kohteeksi, mikäli halutaan purkaa isyyskeskusteluja sukupuolen näkökulmasta. Sukupuolen ymmärtäminen toistamisena ja toisintoistamisena antaa vivahteikkaan kuvan 1990-luvun isyyskeskusteluista. Vaikka etenkin intersektionaalisuuden problematisointi olisi vahvistanut tutkimusta, Aallon työ on käsitteellisesti selkeä kokonaisuus.

Aalto pyrkii historiallistamaan 1990-luvun keskustelua isyydestä ja paljastamaan aikakauden itsensänselvyyksiä. Hän korostaa, että

1900-luvun kahta viimeistä vuosikymmentä on kutsuttu ”isyiden ajaksi”, koska vanhemmuuspuheessa siihen asti vallalla ollut painotus äitiyteen sai rinnalleen isyypohdintoja. Pyrkimys paljastaa itsestäänselvyyksiä tuo Aallon lähelle mentaliteettihistoriallisia kysymyksenasetteluja, mutta niihin hän ei työtään kytkä. Hän paljastaa vanhemmuuden ja sukupuolen monikerroksista historiallisuutta ja liittyy niin sanottuun nykyisen historiaan tai nykyajan tai nykyisyyden historiaan. Keskeistä on historian merkitys nykyisyydessä. Michel Foucault’n inspiroimana Aalto kysyy, miten isyydestä muodostui puheenaihe ja miten se problematisoitui. Lisäksi työ liittyy historiakulttuurin tai historiapolitiikan tutkimukseen, erilaisten historiakuvien käyttöön ajankohtaisissa keskusteluissa.

Pyrkimys keskustelun historiallistamiseen ja kytkemiseen Foucault’laisesti ymmärrettyihin valta- muodostelmiin on perusteltu. Aalto tutkii isyyden määrittelykamppailua. Hän lähestyy isyyttä kulttuuristen puhetapojen yhteenkietoutumana ja kysyy, ”millainen isyys oli 1990-luvulla ymmärrettävää, uskottavaa, haluttavaa ja normaalia”. Butlerilaisesta näkökulmasta myös isyys ymmärretään toistotekona. Samalla Aallon työ edustaa isyystutkimuksen siirtymää ”mukavuusalueelta” diskursiivisen vallan analyysiin.

Keskeisimmät vanhemmuutta määrittävät puhetavat Aalto nimeää sukupuolierityisen vanhemmuuden puhetavaksi ja jaetun vanhemmuuden diskurssiksi. Tutkimus osoittaa, että 1990-luvun keskusteluun oli kerrostunut isyyskäsityksiä pitkältä ajalta. Lähtökohta nykyisen historiasta, historian merkityksestä nykyisyydessä on oivallinen. Nykyisen historiaan liittyen pidän ongelmallisena toteamusta, jonka mukaan isyyskeskustelun ajallista kerrostuneisuutta lähestytään 1990-luvun näkökul-

masta. Isyyden historialliseen kontingenssiin viitataan lyhyesti mutta kiinnostavasti. Ajatusta, jonka mukaan ”todellisuus olisi voinut ja voisi aina rakentua myös toisin”, olisi voinut syventää osana tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia.

Ensisijaisena lähdeaineistona on 73 kirjoitusta ”Isää etsimässä”-kirjoituskilpailusta, joista 58 on miesten ja 15 naisten kirjoittamia. Miesten kertomusten valintaperuste on, että he kirjoittavat itsestään isänä. Kirjoittajakunnan ja kirjoitusten painopisteiden jakautuminen antavat aiheen pohtia, miksi 563 vastauksesta vain 228 on miesten ja miksi 228 miesvastauksista vain 58 kirjoittaa itsestään isänä. Tämä tarkoittaa, että kolme neljäsosaa miehistä kirjoittaa omasta isästään, ”etsii” omaa isäänsä. Kilpailukutsu ja kilpailun nimi, *Isää etsimässä*, eivät voineet olla vaikuttamatta vastauksiin. Esimerkiksi teema ”isoisa, isä, minä” tarjoaa minälle lapsen position, jättää pois minän oman lapsen ja houkuttelee kirjoittamaan omasta isästä ja isoisästä.

Aineistonsa lukutavaksi Aalto määrittelee historiallistavan lähiluvun. Hän selittää lähilukemisen olevan ”lähteiden tarkkaa ja yksityiskohtaista erittelyä ja tulkintaa tutkimustehtävän näkökulmasta”. Historiantutkijana jäin miettimään, onko olemassa muita tapoja lukea lähteitä (paitsi huolimattomuus). Työssä puhutaan myös vaikenemisesta. Tässä yhteydessä olisi voinut selvittää, onko vaikeneminen jotakin muuta kuin aktiivinen valinta olla puhumatta jostakin. Voiko vaieta sellaisesta, jota ei tiedä tai tunne tai osaa käsitteellistää?

Tutkimuksen rakenne on selkeä ja temaattisesti perusteltu. Luvussa ”Kiista isyyden muutoksista” Aalto tarkastelee isyyksertomuksia isyyttä koskevinä historiakuvina. ”Perinteinen isyys”, isyys ennen, näyttäytyy isyyksertomuksissa nykyisen isyyden vastakohtana. Aalto osoittaa, miten 1990-luvun isyykseskustelussa tarvittiin ”entisajan” isä oman ajan isyyden peilinä ja tulevaisuuden rakentamisen välikappaleina. Heitä käytettiin sekä ”isyiden edistystarinan” että ”isyiden rappiotarinan” argumentteina. Aalto osoittaa, minkälaisia rajoituksia oli isyyden muutospuheella. Muutospuhe sulki ulos sekä isyyden monimuotoisuuden että joidenkin piirteiden jatkuvuuden.

Miesvanhemmuutta käsittelevä luku jakautuu kolmeen aineistosta nousevaan pääteemaan: isän rooli, miehen malli, isän puute. Etenkin isän roolia koskevassa luvussa Aalto onnistuu historiallistamaan 1990-luvun isyykseskusteluja ja osoittaa, mistä niiden itsestäänselvyydet nousevat. ”Miehen mallin” historiallinen yhteys löytyy oppimisteorioiden ja sukupuolikäsitysten populaariversioista, vaikka asiantuntijapuhe ei varsinaisesti tuottanut käsitettä. Eritellessään isän roolia ja isien konkreettista toimintaa Aalto nostaa esiin ristiriidan, jossa toiminnasta ja ihanteista puhuttiin eri tavalla. Miehen tai isän roolin pohdinta tuottaa toisenlaista kerrontaa kuin roolit sivuuttava arjen kuvaus.

Pääluku hyvästä isyydestä osoittaa kirjoituskilpailun kytköksen myöhäismoderniin refleksiivisyyteen. Anthony Giddensia lainaten

Aalto kutsuu sitä refleksiiviseksi projektiksi. Ristiriita komiteamietinnön ja kilpakirjoitusten välillä on huomionarvoinen. Isätoimikunnalla oli oma agendansa, johon isyykskokemuksiaan reflektoivat miehet eivät välttämättä vastanneet oikein. Kirjoittajien mukaan hyvä isä on läsnä lapsilleen. Vastauksissa isän läsnäoloa kannatetaan isän ja lapsen välisen suhteen takia, ei miehen mallin tarjoamisen tai naisten ja miesten tasa-arvoisuuden tähden. Kilpailuvastausten muualla esiintyvä puhe miehen mallista ei tässä kantanut eivätkä isätoimikunnan tasa-arvoajatukset nousevat miesten kirjoituksissa lapsisuhteen ohi tai sen rinnalle. Hyvin kiintoisa on huomio, jonka mukaan miehet kirjoittavat taitavasti tunteita koskevan ilmaisutaitonsa puutteesta ja ilmaisevat siinä tunteitaan vivahteikkaasti.

Aallon väitöskirja on huolellisen tutkimustyön tulos. Aalto käyttää aineistoja sekä teoreettisesti että empiirisesti oivaltavalla tavalla. Hän käy hyvää tieteellistä keskustelua aiemman tutkimuksen kanssa ja pystyy sekä vahvistamaan tutkijoiden antamaa kuvaa (erityisesti Jaana Vuori ja Kirsi Eräranta) että esittämään uusia perusteltuja tulkintoja isyykseskusteluista ja kyseenalaistamaan joitakin keskenkäisiä tai puutteellisia tulkintoja. Lisäksi Aallon väitöskirja on taitavasti ja johdonmukaisesti kirjoitettu kokonaisuus, jonka kieliasu on selkeä ja viimeistelty.

– PIIRJO MARKKOLA